

DE MAN DIE DE WERELD WILDE ZIEN

In de voetsporen van ontdekkingsreiziger
Carl Lumholtz (1851-1922)

Eerder verscheen van Morten A. Strøksnes
Haaienkoorts

Morten A. Strøksnes (1965, Kirkenes) is een Noorse intellectueel, historicus, journalist, fotograaf en schrijver. Hij heeft negen veelgeprezen en -bekroonde boeken gepubliceerd. Zijn bejubelde boek *Haaienkoorts* (2018, Atlas Contact) betekende een internationale doorbraak. *De man die de wereld wilde zien* is een project van vele jaren geweest. Strøksnes woont tegenwoordig in Lillehammer.

MORTEN A. STRØKSNES

DE MAN DIE DE WERELD WILDE ZIEN

In de voetsporen van ontdekkingsreiziger
Carl Lumholtz (1851-1922)

LITERAIRE NON-FICTIE

Vertaald uit het Noors door Paula Stevens en Det Rijken

MERIDIAAN
UITGEVERS

2025

Vertaling en publicatie zijn mogelijk gemaakt met de financiële ondersteuning van NORLA

Eerste druk, september 2025

© 2022 Morten A. Strøksnes en Forlaget Oktober

© 2025 Nederlandse vertaling Paula Stevens en Det Rijken

Oorspronkelijke titel *Lumholtz' gjenferd*

Oorspronkelijke uitgave Forlaget Oktober

Published by agreement with Copenhagen Literary Agency ApS, Copenhagen

Omslagontwerp Nanja Toebak, naar een ontwerp van EXIL DESIGN

Omslagbeeld © Egil Haraldsen & Ellen Lindeberg | EXIL DESIGN

Foto auteur © Fartein Rudjord

Typografie Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93305 18 2

NUR 320

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 LinkedIn Meridiaan Uitgevers

TDM (Text & Data Mining) is uitdrukkelijk niet toegestaan zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgeverij

Inhoud

PROLOOG IN HET SØNDRE PARK

EERSTE BOEK (AUSTRALIË)

DEEL I | Bij de menseneters

- 1 Continentale drift 25
- 2 *Warra, warra!* 36
- 3 Bushranger 43
- 4 Herbert Vale 54
- 5 Zeden en gebruiken van de wilden 64
- 6 Bungari 80
- 7 Moord en een slechte sfeer 87
- 8 Een koppensneller onder kannibalen 92
- 9 Een ten dode opgeschreven ras 100
- 10 De ark van Lumholtz 113

DEEL II | Terugkeer, Queensland

- 1 Gracelands 121
- 2 Rood stof 137
- 3 Zwarte schapen 151
- 4 Verlenging 161
- 5 De ballade van Wild Jimmy 168
- 6 De regenboogslang 180

TWEEDE BOEK (EUROPA)

Een ontdekkingsreiziger in wording

- 1 Kus nooit een kind 193
- 2 Visserijperikelen 204
- 3 De debutant 216
- 4 Lumholtz op de prairie 222
- 5 Een toast op de ontdekkingsreizigers in Parijs 226
- 6 ... en in Newcastle! 236

DERDE BOEK (MEXICO EN DE VS)

DEEL I | De grotbewoners

- 1 Een onvoorstelbare prestatie 249
- 2 Apachen en keizerspechten 260
- 3 Blut, maar bezeten 278
- 4 Een inheems volk ontmoet zijn ontdekker 282

DEEL II | Terugkeer, Mexico

- 1 De aantrekkingskracht van de grens 301
- 2 Ciudad Juárez 309
- 3 Berglucht 319
- 4 Het witte paard 333
- 5 Passiespelen 343

DEEL III | Schatten uit de Sierra Madre

- 1 Columbus in Chicago 363
- 2 Winter in Manhattan 371
- 3 Vriend van president Díaz 376
- 4 Zinsbegoochelingen 387
- 5 Malaria en de huid vol 406
- 6 De maat is vol 413
- 7 Lijken in de kast 420
- 8 De moeite beloond 431

DEEL IV | Terugkeer, Sierra Madre

- 1 Real de Catorce 441
- 2 De weg naar San Andrés 449
- 3 Peyotestralen 458
- 4 Een berg vol tekens 470

DEEL V | Woestijntochten

- 1 De dikke muur van het vaderland 501
- 2 Oogsten 508
- 3 Terug in het zadel 517
- 4 De grote stilte 532

DEEL VI | Terugkeer, Pinacate

- 1 In het reservaat 549
- 2 El Gran Desierto 564

VIERDE BOEK (BORNEO)

DEEL I | Alles voor Noorwegen...

- 1 Oost west, elders best 583
- 2 De omweg naar het oosten 592
- 3 De bosmensen 602
- 4 De goeroe met het glazen oog 616
- 5 Een verstrooide professor op de Barito 628
- 6 Diefstal, ziekte en mouterij 640

DEEL II | Terugkeer, Borneo

- 1 Jakarta 657
- 2 Een Mekka in het regenwoud 666
- 3 De Mahakam op 676
- 4 Een bocht in de rivier 697
- 5 Door het hart van Borneo 714
- 6 Gouden bergen 745
- 7 Naweeën 761

Foto's en illustraties 769

VIJFDE BOEK

De dood van een ontdekkingsreiziger

- 1 De duistere moerassen van de beschaving 803
- 2 'Steeds beter' 818
- 3 De laatste hortende ademtochten 833
- 4 Terugkeer, Saranac Lake 843

Woord van dank 855

Over bronnen, methode en genre 857

De publicaties van Carl S. Lumholtz 859

Noten 860

Register 921

Proloog in het Søndre park

De sneeuwkrystallen dalen langzaam door de duisternis en vlijen zich op het stadje. Het droge, knerpende geluid van mijn voetstappen is het enige wat de stilte in de straten doorbreekt. Witte rook stijgt langzaam op uit de schoorstenen van de oude, donkere houten villa's. In sommige tuinen staan miniatuurreplica's in dezelfde bouwstijl, als vogelhuisjes. Rond de lampen van de straatlantaarns ontstaan stralenkransen, geheel volgens de wet van verstrooiing van licht in gekristalliseerde watermoleculen.

De sneeuw, die al wekenlang valt, heeft alle scherpe hoeken en randen uitgegumd en een wereld van zachte contouren geschapen. Alles heeft zich in zichzelf teruggetrokken, in een diepe, serene sluimering, alsof het provinciestadje slechts een verlengstuk is van de bossen eromheen. De bomen en struiken zijn bevroren, veel takken buigen door naar de grond. Insecten en dieren schuilen in hun nesten en holen, de mensen onder hun warme dekbedden.

In een dergelijke winternacht doet de stad denken aan het siervoorwerp dat veel mensen vlak voor Kerstmis uit de kelder of van zolder halen: die kleine glazen halve bollen, gevuld met vloeistof met daarin een idyllische microkosmos. Als je de bol omdraait of schudt, begint het te 'sneeuwen'.

In déze sneeuwbol groeide lang geleden een man op die juist ten koste van alles uit die microkosmos weg wilde. Een man die vond dat het 'een ramp zou zijn om te sterven zonder de gehele wereld te hebben gezien'.^[1]* Een wereld vol verscheidenheid, die nog niet helemaal was ontdekt of in kaart gebracht, die in alle stilte haar geheimen koesterde. Kortom, een wereld die bij kinderen én volwassenen romantische ideeën opriep.

* Zie voor de noten blz. 860

Na een wandeling van een paar minuten kom ik bij het Søndre park, het Zuiderpark. Dit plantsoen is altijd het eigenlijke hart van de stad geweest. Waar ik nu sta, in de noordwestelijke hoek, stond ooit een boerderij die ongetwijfeld in de middeleeuwen al oud was; de rotstekeningen die hier in de buurt zijn aangetroffen stammen uit de oude steentijd. De boerderij, die Hammer heette, dijde uit tot een kluwen huizen en daarna tot een klein dorp. Ten zuiden van de boerderij heeft sinds mensenheugenis een kerk gestaan, en tussen die kerk en de boerderij lag een eeuwenoude marktplaats, naast een meent waar de paarden konden grazen.

In 1827 riep het Noorse parlement, Stortinget, een commissie in het leven die met het advies kwam om een marktplaats te vestigen op de plek waar de noordpunt van het Mjøsmeer en de zuidpunt van het Gudbrandsdal elkaar raken. Luitenant Carl Buchholz ontwierp de stadsplattegrond, een modern, rechthoekig stratenplan met de Storgate als hoofdas.

Er is niemand te zien op de laantjes en voetpaden in het park. Rechts van me is een café, gebouwd in functionalistische stijl, dat 's winters gesloten is. De vijver, waar 's zomers de fontein met het beeld van Leda en de zwaan water spuit, is tot op de bodem bevroren. Het park heeft een rommelige, grillige plattegrond, in een poging de natuur na te bootsen. De gigantische loofbomen zijn niet aangeplant met de gedachte aan symmetrie en structuur in het achterhoofd, maar staan hier 'willekeurig', als in een bos.

Door de as van het park loopt een open wandelpad met een vrij uitzicht. Al het andere – bomen, struiken, trappen, paden, ingangen, de vijver, het café en het muziekkoeptje – is discreet ondergeschikt gemaakt aan deze as. Aan de oostkant, bovenaan de heuvel, staat een neogotisch schoolgebouw. Aan het andere uiteinde van de as zie je de kerk en het kerkhof. Halverwege de helling, midden tussen de school en de kerk in, staat een eenzame stenen zuil met daarop een bronzen buste.

Voor die zuil blijf ik staan.

Het grootste gedeelte ervan is ingesneeuwd. Maar ik weet precies wat er gegraveerd staat in het labradoriet waarvan hij is gemaakt:

Carl Lumholtz (1851-1922)

Australië 1880-1884

Mexico 1890-1910

Borneo 1915-1917

Dat is alles. Alsof de naam Lumholtz en die drie plekken tot in eeuwigheid een vanzelfsprekende eenheid vormen. Misschien zijn sommige mensen, nieuwsgierig geworden nadat ze voor de buste hadden gestaan, op een van de parkbankjes gaan zitten. Misschien hebben ze zich afgevraagd wat het verband was tussen Lumholtz en die drie verre oorden. Misschien hebben ze het opgezocht.

Carl Lumholtz werd geboren op Bårdseng, een boerderij acht kilometer ten zuiden van Lillehammer. Maar al in 1856 kocht zijn vader het gebouw dat later als het 'Lumholtz-huis' te boek zou komen te staan. Dat zou de volgende vijftig jaar het domicilie van de familie blijven. Het roze gebouw staat bij de zuidwestelijke punt van het park, op de hoek van de Mathiesens gate en de Kirkegate. In de jaren tussen 1860 en 1880 brandde er vaak tot diep in de nacht licht achter de ramen. Kapitein en wegenbouwer Paul Nicolai Lumholtz en zijn echtgenote Inger Elise (geboren Grundseth) nodigden elk jaar de goeie burgerij van de stad uit voor een kerstfeest, met dans.

De kleine hooischuur die naast het huis stond, is allang verdwenen. De familie Lumholtz had een grote moestuin, en een koe die graasde op een weiland dat tegenwoordig zou grenzen aan openluchtmuseum Maihaugen.

Sokkel en buste zijn bij elkaar een kleine drie meter hoog, maar als ik op de sneeuwhoop klauter, staan we op gelijke hoogte,

Lumholtz en ik. Zijn ogen zijn gericht op de kerk en het kerkhof verder heuvelafwaarts. Ik veeg de sneeuw van zijn kruin. Er smelt wat sneeuw op mijn vingers en bij het volgende contact vriezen ze even vast aan het brons. Van deze man heb ik jarenlang het spoor gevolgd, naar ontoegankelijke en niet altijd even gastvrije oorden in vier werelddelen, vooral in de tropen. Nu zijn we verenigd bij vijftien graden onder nul, in de stad waar hij opgroeide, op de plek waar hij als kind 's winters van de skischans sprong en waar hij 's zomers met zijn vriendjes rondrende en ravotte.

De buste is gemaakt door Johan Fahlstrøm, bekend toneelspeler en autodidactisch kunstenaar uit Kristiania, het huidige Oslo.[2] Het is een fraai beeld, hoewel de gelijkenis tussen echte mensen en hun bronzen versie zelden treffend is. Het geld voor het kunstwerk werd bijeengebracht door middel van een inzamelingsactie van de broer van de ontdekkingsreiziger, Ludvig, zijn jeugdvriend en professor in de filosofie Arne Løchen en Ole Jacob Skattum, de voorzitter van het Norsk Geografisk Selskab.[3]

Het gedenkteken voor Lumholtz werd op de middag van 26 mei 1927 onthuld. In de hele stad wapperden de vlaggen en volgens de plaatselijke krant waren er tussen de twee- en drieduizend toeschouwers. Ludvig Lumholtz hield een korte dankrede. Naast hem stond zijn zus Valborg, oftewel mevrouw luitenant-kolonel Hofgaard, zoals de kranten haar noemden. De abituënten van de Latijnse school bovenaan de helling arriveerden in een lange stoet, met het schoolvaandel voorop. De burgemeester sprak uit naam van de stad een lofrede uit, de stadsarchitect deed dat namens het parkbestuur. Er was een muziekkorps, en een mannenkoor zong 'God zegene ons Noorse land' voor de aanwezigen, die hun hoofden hadden ontbloot.

Daarna werden er gedichten voorgedragen en redevoeringen gehouden. In de lange hoofdtoespraak prees Ole Jacob Skattum Lumholtz' levenswerk als onderzoeker van de tropen, waarbij de ontdekkingsreiziger werd gedreven door een sterke drang naar kennis, idealisme en liefde voor de 'natuurkinderen' bij wie hij

Inhuldiging van het standbeeld van Lumholtz in het Søndre Park, 100 meter van het Lumholtz-huis, 1927. Foto: Marius Berge, Maihaugen

had vertoefd. Skattum was van mening dat je Lumholtz het best kon vergelijken met de Schotse ontdekkingsreiziger David Livingstone (1813-1873). De geograaf beweerde ook dat Lumholtz' methoden 'een voorbeeld waren geworden voor elk etnologisch onderzoek'. Aan het einde van zijn redevoering las Skattum een gedicht voor van een (niet nader genoemde) dame uit Lillehammer, dat onlangs in de krant was verschenen:

O prijst nu uw illust're zoon
met luister en veel vlagvertoon
Ontvouw nu, Lillehammer, uw banieren
om zijn nagedachtenis te vieren
en zijn wetenschap te gedenken
door hem een monument te schenken

voor zijn daden, die de ganse stad
doen glanzen in een stralenbad.

Het monument moest 'een blijvende herinnering zijn voor het toekomstige nageslacht aan een van de prominentste burgers van Lillehammer, een van de nobelste en edelste zonen van Noorwegen', zei Skattum tot slot.

Daarna werd het beeld onder luid gejuich onthuld. Burge-meester Johan Alfred Svendsen accepteerde de buste formeel uit naam van de stad. De muziekvereniging zette enthousiast 'Het Noorse volk, dat altoos zal varen' in, een melodie van Edvard Grieg met een tekst van Bjørnstjerne Bjørnson.

Sinds die dag staat de buste van Lumholtz op deze plek – afgezien van die ene keer begin 21e eeuw dat hij van zijn sokkel werd gerukt, waarschijnlijk door jongelui die niets persoonlijks op Lumholtz tegen hadden. Een voorbijganger nam de buste mee naar huis om er op te passen tot de gemeente stappen ondernam.

's Zomers bloeien er rozenstruiken rond de buste. En elk jaar leggen de padvindders van de stad op 17 mei, de nationale feestdag, om zes uur 's ochtends een boeketje rode, witte en blauwe bloemen aan de voet van de sokkel. Tegenwoordig waarschijnlijk uit macht der gewoonte, niet omdat de man en zijn daden nog levendig in hun herinnering staan. Het borstbeeld zelf wordt geëerd, omdat het daar nu eenmaal staat, midden in het park.

Er is weliswaar ook een straatje naar hem vernoemd, een kleine driehonderd meter ten zuiden van het park. Maar niet iedereen die in die straat woont, weet wie Carl Lumholtz was. Ze weten niet dat hij tijdens zijn leven vanwege zijn wapenfeiten werd overstelpt met eretekens en onderscheidingen van koningen en wetenschappelijke genootschappen, of dat verhalen over zijn expedities voorpaginanieuws waren in Noorse en buitenlandse kranten.

Het bovenste gedeelte van de stenen sokkel is sneeuwvrij. Daar is het embleem van de Latijnse school van Lillehammer in ge-

graveerd, een lauwerkrans met daarin drie sterren, ontworpen door leerling Ditlef Hald, kort nadat de school op 5 november 1858 in gebruik werd genomen. Het was destijds een van de fraaiste gebouwen van de stad, en is dat nog steeds.

De school ligt honderd meter heuvelopwaarts. Helemaal boven in het gebouw, in de spitse toren, achter een paar donkere ruitjes, is een oude zolder, die meestal is afgesloten. Een paar enthousiaste leraren hadden die op eigen initiatief ingericht als museum. Tot een aantal decennia geleden werden alle klassen daar tijdens de schooltijd een paar maal mee naartoe genomen. Nu verstrijken er soms maanden of jaren tussen de keren dat iemand de deur van het slot doet.

De oude en uitermate waardevolle bibliotheek van de school bevindt zich ook op die zolder. Veel van de boeken en tijdschriften waren al in bezit van de school toen Lumholtz daar in 1865 als leerling kwam. De boeken, in het Deens, Noors, Grieks, Latijn, Hebreeuws, Oudnoors, Frans, Duits en Engels, waren gekocht met de jaarlijkse, geoormerkte overheids gelden of waren geschonken door instituten als Det kongelige nordiske Oldskriftselskab in Kopenhagen, door koning Oscar I van Zweden-Noorwegen, door de Universiteitsbibliotheek van Kristiania of door leraren van de school zelf.

De Leesvereniging van Lillehammer had opvallend veel 'schilderingen van landen en volkeren', zoals het in de catalogus wordt genoemd, geschonken. De jonge Lumholtz moet veel van deze spannende reisverhalen over 'onontdekte uithoeken' en over de koloniën hebben gelezen. Thuis hadden ze een abonnement op het *Skilling-Magazin*, een blaadje waarin vaak werd geschreven over Europese ontdekkingsreizigers die ver van huis op avontuur waren, tussen exotische, wilde, gevaarlijke, 'ongeciviliseerde' volkeren.[4]

De schoolzolder herbergt ook een waar rariteitenkabinet. Je vindt er opgezette dieren en vogels, schedels en botten, vitrines vol insecten, hoorns van steenbokken, slagstanden van wilde zwijnen en hertengeweien. Aan een van de wanden hangt het

schild van een zeeschildpad, op de tafel iets verderop liggen de baleinen en gehoororganen van een walvis naast een haaienkaak, kreeftenschalen, koralen en een zeester.

De zolder is bovendien een soort tijdmachine. In een van de kamers hangen toneelkostuums, en je vindt er kaarten, pedagogische afbeeldingen, oude werkstukken van leerlingen, historische foto's en ingelijste portretten van de belangrijkste leraren en rectoren uit de beginjaren. In een andere kamer staat apparatuur die nog niet zo lang geleden modern en kostbaar was, maar die binnen enkele tientallen jaren volkomen museumwaardig is geworden. Filmcamera's, diaprojectors, bandrecorders, radio's, opnameapparatuur, geluidmixers en computers met floppydisks uit de vorige eeuw.

In het voormalige natuur- en scheikundig laboratorium vind je microscopen, bunsenbranders, Leidse flessen, elektromagneten, het toestel van Atwood, de schroef van Archimedes, geisslerbuizen, barometerbuizen, inductieapparaten, distilleertoe-stellen, een thermo-elektrische batterij en een cilinder waarmee je de val in een vacuüm kunt demonstreren. Inventarislijsten van de school uit 1867 laten zien dat het instrumentarium destijds nog veel uitgebreider was.

In een hoek staat een kleine verzameling manden op een tafel. Aan de wanden hangen schilden, speren en slagwapens van tropisch hardhout. Die komen uit de binnenlanden van Borneo en schijnen door Lumholtz persoonlijk geschonken te zijn.

Als je de cijferlijsten en jaarverslagen die in de kasten staan doorbladert, kun je de gehele schooltijd van iedere afzonderlijke leerling volgen: wat ze lazen, wie hun les gaf, wat de verplichte leerstof voor elk vak was. Carl Lumholtz was een ijverige student die voor de alfa-richting had gekozen, een noodzakelijke springplank voor een verdere opleiding aan de Universiteit.

Het laatste jaar hadden hij en de andere jongens (meisjes werden niet toegelaten op de school) meer lessen in de dode talen Grieks, Latijn en Hebreeuws dan in Noors, Duits, Frans, ge-

schiedenis, geografie en wiskunde bij elkaar. Tijdens de gymnastiekles werden de leerlingen in drie groepen ingedeeld en de eerste twee weken van het schooljaar moesten ze elke dag twee tot vier uur lang exerceren, als militairen. De leerlingen schoten met scherp met de Remington-geweren van de school, en deze 'rekrutenopleiding' werd afgesloten met een mars naar Jørstadmoen, de dichtstbijzijnde kazerne.

Elke 17e mei, de nationale feestdag, liepen de schooljongens zingend in optocht naar de stroomversnellingen in de rivier de Mesna. Daar werden redevoeringen gehouden en kregen ze advocaat en taart geserveerd. De jongens die nog geen belijdenis hadden gedaan, dronken bisschopswijn en rookten sigaretten, terwijl de jongens die al wel voor de dominee waren verschenen arak-punch dronken en sigaren rookten.

Lumholtz heeft daar zeker aan deelgenomen, maar ik zie hem op de achtergrond staan, observerend, niet als aanvoerder. Zijn vriend Thorbjørn Frølich (1848-1938) beschrijft hem in zijn memoires als een 'rustige, beminnelijke, bescheiden en ingetogen' jongen. Anderen die zich Lumholtz nog uit hun jeugd herinnerden, gebruikten vergelijkbare bewoordingen.

Hoewel Lumholtz niet erg extravert was, was hij ook geen saaie boekenwurm. De jongen trok 's winters en 's zomers door de omgeving van Lillehammer, aangespoord door zijn leraar Hans B. Kinck (de oom van de schrijver Hans E. Kinck) en rector Knud Lunde, die wat destijds natuurlijke historie heette onderwees.[5]

Tijdens zijn schooltijd sprokkelde Lumholtz een respectabel herbarium bij elkaar in de heuvels rond Lillehammer. In 1885, voordat hij Lillehammer en Noorwegen voorgoed verliet, schonk hij dat herbarium aan de Kew Gardens in Londen. Daar bevindt het zich nog steeds.

Het motto van de school was *Per ardua ad astra*: door moeilijkheden naar de sterren. Het schoollied werd geschreven door de toen dertigjarige Henrik Ibsen, daartoe aangespoord door zijn

goede vriend Paul Botten-Hansen, die in Lillehammer op school had gezeten en die inmiddels een bekend redacteur en schrijver was in de hoofdstad, waar de twee samen een tijdschrift uitgaven. Het plechtige lied vergeleek de school, die hoog op 'klippengrond' staat, met de 'Hof van Eden' voor de 'kiemen der gedachten' en het 'zaad der geest' enzovoort. Tegelijkertijd klinkt er een energieke ondertoon door in het lied ter ere van deze nieuwe school voor de 'zonen van de bergen', die 'de frisse lucht der natuur' behoeven, en 'het licht van de hoogvlakte des levens'.

De school had een cruciale rol in de ontwikkeling van de stad. Er waren maar heel weinig Latijnse scholen in Noorwegen, het waren elitescholen voor de toekomstige kopstukken van het land.[6] Veel van Lumholtz' jaargenoten belandden uiteindelijk op heel uiteenlopende plekken in de wereld, de meesten als zakenlui, diplomaten of academici in Europa. Sommigen vertrokken naar Amerika, waar ze arts, journalist, spoorwegingenieur of bibliothecaris werden. Een van Lumholtz' klasgenoten werd kantoormedewerker bij een Noorse houtfirma in Nieuw-Zeeland, een ander zendeling op Madagaskar, een derde dominee in Quebec, en eentje verdween spoorloos in Australië. Reizen konden soms maanden duren, maar toch trokken de mensen overal naartoe. Dat iemand uit Lillehammer terugkeerde van de Sandwicheilanden of juist naar Indonesië verhuisde, was niet zo opzienbarend.

Lumholtz zou grote delen van de wereld zien, maar daarmee was hij niet zo uniek als je misschien zou denken. De wereld was toen al binnen handbereik, zelfs vanuit een klein stadje in de binnenlanden van Noorwegen. Lars Skrefsrud (1840-1910) groeide op op een keuterboerderij vlak buiten de stad en genoot nauwelijks onderwijs, maar werd taalonderzoeker in India, via de Santal Missie. Johan Sundberg (1845-1912) een van de wat oudere jongens met wie Lumholtz ongetwijfeld gespeeld heeft op de heuvel aan de voet van de Latijnse school, zou zo mogelijk nog meer reizen maken dan Lumholtz.

De wereld was absoluut aan het krimpen. In elke grote buitenlandse haven kwam je Noren tegen. Maar voor Lumholtz waren de havens slechts de eerste halte. Hij ging verder en drong oerwouden, bergmassieven en woestijnen binnen waar slechts weinig witte mensen voor hem waren geweest, om 'kannibalen', 'koppensnellers' en 'holbewoners' op te zoeken. Gedurende zijn carrière ontdekte Lumholtz een groot aantal nieuwe dieren- en plantensoorten, die hij ook namen gaf, soms zijn eigen.

Als er al een middelpunt in Lumholtz' leven bestaat, dan moet dat hier zijn, in het park tussen zijn ouderlijk huis, de Latijnse school, de kerk en de kop van de Storgate. Vanuit deze microkosmos werd hij de wijde wereld in geslingerd. Ik volgde meer dan honderd jaar later in zijn voetsporen, hij was mijn gids door regenwouden, bergmassieven, woestijnen en archieven in vier werelddelen. Alle spelden die hij op zijn landkaarten had geprikt, staan nu ook op de mijne. Het idee was dat Lumholtz een voertuig zou worden, een prisma, een soort sleutel die krakende deuren op een kier opende. En dat gebeurde ook, en soms kon ik nauwelijks geloven wat ik dan te zien kreeg.

Australië. Mexico. Borneo. New York. India. Java. Parijs. Londen. Arizona. Saranac Lake, waar hij honderd jaar geleden werd begraven. Nu ik hier in deze donkere stilte sta, vullen mijn oren zich langzaam met geluiden. Eerst een zwakke echo van zachte stemmen, dan getrommel en gezang, en het ritselen van voeten op droog gebladerte. Steeds meer nieuwe geluiden stapelen zich op de oudere en ik val enigszins uit de lineaire tijd. Ik hoor paardengehinnik, pistoolschoten, watervallen, roffelende regen, onweersgeweld, hondengeblaf, kindergehuil, het neuriën van sjamanen, motorzagen, krijsende vogels en buitenboordmotoren, alsof er een heel wereldorkest door het park komt aanmarcheren, tot alle geluiden versmelten tot een witte ruis.

Ik veeg de sneeuw van mijn schouders en slenter naar huis. Mijn eigen voetsporen op weg naar het park zijn alweer bijna uitgewist. De sneeuwvlokjes dwarrelen door de lucht, allemaal uniek, maar zodra ze de grond raken, gaan ze op in de massa, blijven liggen op de oude sneeuwlaag om zelf weer bedekt te worden door nieuwe sneeuw. Tot zon en warmte alles laten smelten en verdampen.